

- URL: <https://www.ascd.org/el/articles/project-based-learning> (date of access: 08.06.2023). [in English]
5. Knoll, M. (1997). The Project Method: Its Vocational Education Origin and International Development. *Journal of Industrial Teacher Education*, 34(3), P. 59–80.
6. Han, S., & Bhattacharya, K. (2001). Constructionism, Learning by Design, and Project Based Learning. In M. Orey (Ed.), *Emerging perspectives on learning, teaching, and technology* (pp. 127-141). URL: <https://pirun.ku.ac.th/~btun/papert/design.pdf> (date of access: 18.07.2023). [in English]
7. Savery, J. R. (2006). Overview of problem-based learning: Definitions and distinctions. *Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning*, 1(1), P. 9–20.
8. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. [Ukrainian Pedagogical Glossary]. Kyiv: "Lybid". 366 s. [in Ukrainian]
9. Piekhota, O. M., Kiktenko, A. Z., Liubarska, O. M. (2004). *Osvitni tekhnologii* [Educational Technologies]: navch.-metod. posibnyk. Kyiv: A.S.K. 255 s. [in Ukrainian]
10. Pometun, O. I., Pyrozhenko, L. V. (2004). *Interaktyvni tekhnologii navchannia* [Interactive Teaching Technologies]: naukovo-metodychnyi posibnyk. Kyiv: A.S.K. 144 s. [in Ukrainian]
11. Sysoieva, S. O. (2002). *Osobystisno oriientovani pedahohichni tekhnologii: metod proektiv* [Personality Oriented Technologies of Education: Method of Projects]. *Neperervna profesina osvita: teoriia i praktyka: naukovo-metodychnyi zhurnal*. 1(5), S. 73–80. [in Ukrainian]
12. Trotsenko, D., Ostroha, M. (2002). *Proiektni tekhnologii navchannia informatyky v 6-mu klasi* [Project technologies of computer sciences education in the 6th class]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*. 10(2), 46–54. DOI:10.31110/2616-650X-vol10i2-006. [in Ukrainian]
13. Sikora, Ya. B., Karpluk, S. O., Hrinchuk, I. O., Oleniuk, D. O. (2022). *Vykorystannia metodu proektiv na urokakh informatyky v zakladakh zahalnoi serednoi osvity yak odna iz efektyvnykh pedahohichnykh tekhnologii* [Use of project-based learning at information technology lessons in secondary education as one of effective pedagogical technologies]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*. 8(13), S. 278–288. DOI:10.52058/2786-4952-2022-8(13)-278-288. [in Ukrainian]
14. Morze, N. V., Barna, O. V., Vember, V. P., Kuzminska, O. H. (2014). *Proektna diialnist yak zasib formuvannia IKT-kompetentnosti uchniv* [Project activity as a means of forming students' ICT competence]. *Informatyka ta informatsiini tekhnologii v navchalnykh zakladakh*. 3(51), S. 52–59. [in Ukrainian]
15. Dziabenko, O. V., Morze, N. V., Vasylenko, S. V. ta in. (2021). *Innovatsiini pedahohichni metody v tsyfrovu epokhu* [Innovative pedagogical methods in the digital age]: navch. posibnyk. Kamianets-Podilskyi: TOV Drukarnia "Ruta", 320 s. [in Ukrainian]
16. Amo-Filva, D., Fox, P., Fonseca, D., & Poyatos, C. (2021). *Systematic Review on Which Analytics and Learning*

Methodologies Are Applied in Primary and Secondary Education in the Learning of Robotics Sensors. *Sensors*, 21(1), P. 1–21. doi:10.3390/s21010153 [in English]

17. Sumarni, W. (2015). The strengths and weaknesses of the implementation of project based learning: A review. *International Journal of Science and Research*, 4(3), P. 478–484. [in English]

18. Project Management Institute (PMI). (2019). *Nastanova PMBOK ta Standart z upravlinnia proiektamy* [A Guide to the Project Management Body of Knowledge and The Standard for Project Management]. URL: https://pmiukraine.org/wp-content/uploads/2022/08/PMBOK7_Ukr_ForPersonalUseOnly.pdf (date of access: 12.05.2023). [in Ukrainian]

19. *Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.11.2011 r. №1341*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p> (date of access: 14.09.2023). [in Ukrainian]

20. Lutsenko, G. (2023). *Digital Collaboration Practices in Engineering Education*. 26th International Conference on Interactive Collaborative Learning, (pp. 767–774). Madrid, Spain 26-29 September 2023. [in English]

21. Anishchenko, V. M., Hlushchenko, O. V., Kulalaeva, N. V. ta in. (2019). *Pidhotovka pedahohichnykh pratsivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv do rozroblennia ta zastosuvannia proektnykh tekhnologii profesiinoho navchannia* [Training of pedagogical workers of vocational and technical educational institutions for the development and application of project technologies of professional training]: *treninh-kurs: navch.-metod. posibnyk*. Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy. 192 s. [in Ukrainian]

22. Krytska, K. M. (2019). *Metody aktyvatsii profesiinoy kreatyvnosti* [Professional creativity activation methods]. *Aktualni problemy psykholohii*. 6(16), S. 137–143. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛУЦЕНКО Галина Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: проєктно орієнтоване навчання, цифровізація освітньої діяльності, навчання майбутніх учителів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LUTSENKO Galyna Vasylivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associated Professor, Professor of the Department of Automation and Computer-Integrated Technologies Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.

Scientific interests: project-based learning, digitalization of education, teacher training.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2024 р.

УДК 376.011

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-213-46-52

МАТВЄЄВА Наталія Олексіївна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки початкової освіти

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8495-7074>

e-mail: nataliematveieva@gmail.com

КЛЕПАР Марія Василівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1671-3710>

e-mail: mklepar10@gmail.com

МУЗИЧНО-ВИХОВНІ КОНЦЕПЦІЇ МАРІЇ МОНТЕССОРІ ТА ЗОЛТАНА КОДАЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

У статті розкрито значення ідей та поглядів Марії Монтессорі та Золтана Кодая у навчально-виховному процесі освітнього закладу, організації музичного виховання та творчого розвитку здобувачів дошкільної та початкової освіти. Визначено концептуальні ідеї та погляди новаторів на особистість, етапи та специфіку її розвитку, організацію музичного виховання та залучення дитини до музичного мистецтва. Охарактеризовано наукові інтереси, практичне й теоретичне значення музично-виховних концепцій М. Монтессорі та З. Кодая; проаналізовано стрижневі їхні педагогічні постулати та принципи навчання музичної грамоти. Виокремлено переваги принципів музичного виховання та всебічного розвитку М. Монтессорі та З. Кодая, розкрито його напрямки; запропоновано музичні засоби та монтессорі-матеріали задля розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Акцентовано на актуальності використання в сучасному освітньому процесі різних видів музичної діяльності, форм та методів, дидактичних матеріалів, поділу освітнього середовища на зони, запропонованих новаторами.

Охарактеризовано види музичної діяльності та їх переваги у здійсненні виховного впливу на здобувачів освіти задля розширення знань про рідний народ та його культуру, формування практичних умінь та навичок, розвиток природних здібностей та таланту. Проаналізовано основні напрямки здійснення виховного впливу на особистість на основі упровадження у освітньо-виховній практиці музично-виховної концепції М. Монтессорі та З. Кодая.

Встановлено шляхи досягнення прогнозованих результатів навчання, виховання та розвитку особистості у процесі занять музикою за даними концепціями. Накреслено основні вимоги щодо використання методики Марії Монтессорі та педагогічних настанов Золтана Кодая у навчально-виховному процесі закладу освіти відповідно до навчальних можливостей, індивідуальних та вікових особливостей, специфіки розвитку та інтересів здобувачів освіти; визначено чинники впливу на підвищення ефективності даного процесу на різних етапах формування творчої особистості.

Ключові слова: музичні засоби, монтессорі-матеріали, музична діяльність, особистий простір, соціальна взаємодія, індивідуальний підхід, музичне виховання, творчі здібності.

MATVEIEVA Nataliia Oleksiivna –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8495-7074>
e-mail: nataliematveieva@gmail.com

KLEPAR Maria Vasylivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1671-3710>
e-mail: mklepar10@gmail.com

MUSIC AND EDUCATIONAL CONCEPTS OF MARIA MONTESSORI AND ZOLTAN KODAJ AS AN IMPORTANT TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE PERSONAL SKILLS

The article reveals the significance of the ideas and views of Maria Montessori and Zoltan in the initial developmental process of illumination, the organization of musical education and the creative development of preschool and post-primary education. The conceptual ideas and views of innovators on the peculiarities, the stages and specifics of its development, the organization of musical training and the education of a child to musical mysticism are indicated. The scientific interests, practical and theoretical significance of the musical and spiritual concepts of M. Montessori and Z. Kodaly are characterized; The most important pedagogical postulates and principles of musical literacy have been analyzed. The principles of musical learning and universal development were reinforced by M. Montessori and Z. Kodaly, who were revealed directly; musical skills and Montessori materials were used to develop the creative potential of preschool and early school age children. The emphasis is on the relevance of research in the daily process of illumination of various types of musical activity, forms and methods, didactic materials, and the division of the illumination medium into zones promoted by innovators.

The types of musical activity and their benefits in the current wave of education are characterized for expanding knowledge about the native people and their culture, the formation of practical skills and skills, the development of natural abilities and talent. The main directions of the work of whirlpool flow on the specificity are analyzed based on the development of the musical and whirlwind concept of M. Montessori and Z. Kodaly in the modern practice.

The path to achieving predicted results has been established by starting, learning and developing the specificity of the process by using music behind these concepts. The main advantages of Maria Montessori's method and Zoltan's pedagogical guidelines are highlighted, which allows the initial-evolutionary process to be enlightened to the basic abilities, individual and age-related characteristics, specifics of development and development. highlight the interests of producers; The officials are focused on improving the efficiency of this process at various stages of creative development.

Key words: musical abilities, Montessori materials, musical activity, special space, social interaction, individual approach, musical education, creativity.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі модернізації та реформування національної системи освіти першочергового значення набуває звернення до інноваційних методів та прийомів, що стимулюють гармонійний розвиток особистості, а також

переосмислення освітньої парадигми й перехід до міждисциплінарних зв'язків у процесі навчання. Стрижневими завдання постають гуманізація освіти, реалізація особистісно-орієнтованої, компетентнісної моделі навчання і виховання. Відтак, людина та її унікальні якості постають у

центрі уваги, виступають на кшталт орієнтира, незамінного рушія прогресу в усіх галузях виробництва. З іншого боку, до особистості висуваються нові вимоги, які передбачають формування здатності протистояти руйнівному впливу техногенної цивілізації, готовності творити та збагачувати культурні, природні, загальнолюдські цінності. Про це, зокрема, наголошено у основних нормативних документах, а саме: Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», «Про культуру» [4], Положенні «Про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти» [6], Концепції Нової української школи та інших. Концептуальні положення означених документів акцентовані на тому, що у процесі навчання, виховання та розвитку особистість повинна сформувати ключові компетентності, що дозволяють їй бути реалізованою у різних сферах (освіта, культура), самостверджуватись на базі набутих знань, самовиражатися та демонструвати власні смаки, ідеї, досвід та почуття за допомогою засобів мистецтва.

Практика свідчить, що розв'язання вище означених завдань залежить від пошуку нетрадиційних підходів до гармонійного розвитку особистості, здійснення ефективного її художньо-естетичного виховання, що своєю чергою потребує інноваційної діяльності, креативності, творчого підходу педагогів, а, отже, використання у процесі навчання та виховання інноваційних методів. На часі – наукове переосмислення прогресивних практичних надбань науки, техніки та культури задля їх ефективного упровадження та використання у змісті навчально-виховного процесу закладів загальної середньої та дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Означена проблема не нова й часто порушувалась в наукових колах. Так, гуманістичні концепції виховання, превалюючі принципи дитиноцентризму, самоцінності дитинства, природовідповідності, систематичності та поступовості виховного впливу на особистість порушували зарубіжні (Д. Дьюї, З. Кодай, Е. Кей, Я. Корчак, М. Монтессорі, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Фребель, С. Френе) й вітчизняні діячі, митці та науковці (С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський).

Мета – проаналізувати та продемонструвати переваги музично-виховних концепцій Марії Монтессорі та Золтана Кодая у процесі гармонійного розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Гармонійний розвиток особистості – основне завдання освіти на даному етапі. Сьогодні вважається, що людина має чимало природних задатків та здібностей, які слід розкрити у ранньому віці та розвивати у процесі її життєдіяльності. Відповідно це вимагає виховного впливу на особистість вже у ранньому віці, з одного боку, та його продовження у процесі навчання у школі, в дорослому житті (створення сприятливих умов розкриття природного потенціалу), з іншого. Ці та інші завдання можуть бути реалізовані шляхом

використання широкого спектру педагогічного інструментарію (засоби, методи, інновації, техніки та технології, авторські методики та розробки, програми, результати експериментального дослідження тощо) та завдяки обізнаності педагогів з творчим доробком відомих педагогів, діячів, новаторів минулого та сучасності.

Виклад основного матеріалу. Неординарні дослідження, отримані вченими та учителями-практиками є неоціненним досвідом підвищення ефективності діяльності учителя та школи у цілому. У контексті означеного звертаємо особливу увагу на нетрадиційні мистецько-освітні практики та технології, що позитивно впливають на творчий розвиток особистості [5, с. 100]. Однією з них є технологія вільного виховання дитини М. Монтессорі – відомої італійської лікарки, науковця, педагога, яка розробила та втілила на практиці авторську методику («Педагогіка Монтессорі») у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Практичне значення педагогічної технології авторки полягає у її доступності у використанні, креативності й спрямованості з метою «не зашкодити» дитині та удосконалити процес навчання і виховання дітей дошкільного віку з урахуванням їх нозології, сприяти адаптації та саморозвитку: «Допоможи дитині зробити це самій». Основною ідеєю педагогіки М. Монтессорі є те, що будь-яка реформа освіти має реалізуватися на благо особистості та з урахуванням її цінності. Нетрадиційні погляди дослідниці розкривали у своїх працях вітчизняні науковці Л. Андрушко, І. Дичківська, В. Золотоверх, А. Льченко, Н. Кравець, М. Левківський, Н. Лубенець, Т. Поніманська, М. Чепіль, С. Якименко та інші. У полі зору науковців – геніальність педагогічного впливу, вираженого у простих речах: надання педагогом допомоги дитині самостійно пізнавати світ, створення сприятливого виховного та розвивального середовища, наповнення його адаптованими засобами, матеріалами, пристосуваннями тощо. Важливим, на наш погляд, є те, що навчальні заняття за даною методикою М. Монтессорі не передбачали жодних порівнянь вихованців, їх змагання, виокремлення переваг чи недоліків, негативного оцінювання здібностей. Унікальним є своєрідне демократичне спрямування педагогіки М. Монтессорі, виражене у широких можливостях дітей, наданні їм свободи вибору та самопрезентації, сприяння реалізації прав особистості [7, с. 48]. Саме у такий спосіб вихованці мали змогу самостійно вибрати напрям свого розвитку, темп та ритм занять, їх часові обмеження, навчальні матеріали, іграє чи середовище спілкування та взаємодії. За такого підходу стрижневим завданням педагога виступає використання доступних засобів щодо підвищення самооцінки дитини, розвитку її самостійності й незалежності, чуттєвого сприйняття навколишнього світу та отримання нового власного досвіду спілкування із ним. Виокремимо основні правила педагогіки Монтессорі, що є найбільш дієвими, а саме:

- прийняття самостійних рішень;
- створення розвивального освітньо-виховного середовища, що мотивує та стимулює пізнавальну активність, розвиває творчі здібності;
- пряме залучення педагога до процесу навчання лише за потреби (на прохання дитини).

Цікавими, на наш погляд, є погляди М. Монтесорі щодо необхідності реалізації нав'язливого чи спеціального навчання. Основним, на міркування педагогині, є своєчасно розкрити природний потенціал дитини, виявити її сильні та слабкі сторони, спрямувати освітній процес на розвиток задатків та здібностей. Ці та інші постулати педагогіки М. Монтесорі базуються на таких *принципах* навчання, як-от:

1. здійснення індивідуального підходу (надання допомоги у реалізації свого природного потенціалу);

2. стимулювання самокорекції вихованців (діти повинні навчитися самостійно аналізувати, виявляти та давати оцінку власним помилкам, намагатись їх виправити);

3. усвідомлення поняття «особистий простір» (усвідомлення власного та положення різних предметів, формування правил «порядку розташування»);

4. організація соціальної взаємодії (створення груп вихованців різного віку, за якого формуватимуться навички піклування один про одного: старші допомагатимуть молодшим);

5. набуття нового життєвого досвіду та формування побутових умінь і навичок (при взаємодії з побутовими предметами) та інше.

Корисним у сучасному навчально-виховному процесі, на наше міркування, є запропонований М. Монтесорі метод музичного виховання, що своєю чергою передбачає самонавчання. Слушно зауважити, що авторка даної технології добре зналася на музиці й приділяла особливе значення розвитку музичного слуху. Як відомо, розвинений слух – важлива передумова розвитку мовлення, інтелекту, самореалізації особистості у повсякденному житті. Саме тому педагог вважала, що музичне виховання має носити методичний характер, не обмежуватися пасивним слуханням, співом або навчанням гри на інструменті, а навпаки – учні повинні бути залучені до творчості, створення музики, що є природною їх потребою імпровізувати. У такий спосіб вихованці можуть збагачувати сенсорні відчуття, розвивати мовлення та мислення, творчі й, зокрема, музичні здібності. На міркування М. Монтесорі це дає можливість не лише імпровізувати, й тренувати слух. Педагог акцентує увагу на створенні так званої «музичної зони», що має містити спеціальні матеріали та пристрої, як-от: шумові циліндри, кольорові, Маккероні та дзвіночки з різних матеріалів (дерево, кераміка, фарфор, метал, скло), кольорові ноти, набір олівців для запису мелодій, скринька музичних скарбів-предметів, що звучать, картки «Музичні інструменти» та «Ритми», перкусійні інструменти-барабани, джембе. Ці та інші дидактичні сенсорні монтесорі-матеріали позитивно впливають на розвиток слуху у дітей. Приміром, дзвіночки Маккероні – це класичний

розвитковий матеріал, що слугує дослідженню та порівнянню звуків за висотою. Загалом ці дзвіночки ідентичної форми та однакового розміру, але за удару молоточком вони видають звуки різних тонів. Слухання дзвіночків дозволяє дітям знаходити пари звуків однакової висоти, вибудовувати послідовні звукові ряди, ознайомлюватись з поняттями тонів-півтонів, інтервалів, акордів. З іншого боку, даний дидактичний матеріал налаштовує вихованців на творчість, позаяк здатний своїм кришталевим звучанням їх зачарувати.

Іншим дидактичним матеріалом, що доцільно використовувати у музичному вихованні, є скринька музичних скарбів – коробочка з побутовими предметами, які можуть звучати (зв'язка ключів, годинник, мішечок з камінчиками, пляшечки з наповнювачами, мушлі). Такі засоби привертають увагу вихованців до різних звуків, розвивають їх уяву та фантазію, що в результаті виявляється у самостійному використанні їх при розповіді казок, історій тощо. Практичність такого підходу полягає у тому, що музичні матеріали можуть бути присутні не лише в музичній чи сенсорній, а й у зоні (освітнє середовище за М. Монтесорі передбачає зонування на окремі складові за призначенням) грамоти або математики, що дозволяє дітям усвідомити взаємозв'язки явищ та предметів у навколишньому середовищі та світі у цілому. Практика засвідчує, що у музичній діють ті ж правила, що й у інших зонах монтесорі-простору. Так, вихованці, обравши собі заняття до вподоби, вирішують, де та у який спосіб хочуть працювати: на килимку чи за столом, самостійно чи з однолітками [3, с. 119].

Варто зазначити, що проведення музичних занять з дітьми дошкільного віку відбувається двічі на тиждень відповідно до поділу (підгрупи за віком). Тривалість заняття складає не більше 30 хвилин у дітей віком 2-3 років, 40 хвилин – у дошкільників молодшої групи, 45 хвилин – у дітей старшого дошкільного віку (5-6 років). Перевагами використання технології М. Монтесорі на заняттях у закладах дошкільної освіти є організація спільної діяльності (вивчення пісні, її розігрування багатьма способами, виконання разом з ритмічними рухами, здійснення підбору ритмічного супроводу, використання акомпанементу на ксилофонах, металофонах тощо), що своєю чергою допомагає відчутти й зрозуміти її зміст, мелодію, ритм, гармонію. Використання різних дидактичних монтесорі-матеріалів, музичних засобів можна поєднувати між собою у процесі вивчення дитячого фольклору (примовки, потішки, колискові), що збагачує вихованців новими знаннями народної культури, творчості та мистецтва.

Педагогіка М. Монтесорі не обмежується лише зонуванням, використанням спеціальних засобів та матеріалів. Доцільними для розвитку творчих здібностей дитини сьогодні є різноманітні ігри зі слухання тиші або так звані «уроки тиші» [2, с. 90]. Так, педагог М. Монтесорі стверджувала, що дитина сприймає світ звуків у процесі порівняння різних шумів та тиші. Відповідно, можна запропонувати наступну вправу:

Вправа 1. Діти стають у коло. Педагог називає дітей на ім'я пошепки (промовляючи дуже тихо). Далі – проспівує імена на одному, двох, трьох звуках. Діти, почувши власне ім'я, назване учителем, почергово підходять до нього. Практика підтверджує, що такі ігри-вправи до вподоби дітям та слугують формуванню уміння концентруватися на звуках, уважно слухати, порівнювати, виокремлювати.

У цілому вище означене дозволяє стверджувати, що технологія музичного виховання особистості М. Монтесорі є актуальна сьогодні та може бути використана в освітньому процесі задля опанування базових знань, формування практичних умінь і навичок, що лежать в основі творчого потенціалу, гармонійного розвитку особистості. Зв'язок даної технології з сучасною освітньою практикою вбачаємо й у її спрямуванні на засадничі принципи Базового освітнього компоненту та Концепції НУШ, а саме: дитиноцентризм, виокремлення самоцінності дитинства, особистісно-орієнтованого та індивідуалізованого навчання, демократичного підходу щодо реалізації прав та свобод особистості, принципу природовідповідності, максимальної творчості та креативності.

Позаяк ефективність освітнього процесу залежить від варіювання низки форм, методів, прийомів та засобів навчання і виховання, поєднання традиційного та інноваційного, пропонуємо використання в освітньому процесі творчої спадщини й унікальної музично-виховної концепції іншого видатного інноватора Золтана Кодая (1882–1967), відомого в історії угорської та світової педагогіки діяча, музиканта, автор-розробника освітніх програм, підручників та посібників («Спів та музика»), низки праць (музичні, фольклористичні, методичні, мистецтвознавчі), громадського діяча. Порушені ним проблеми залишаються на часі та перебувають у полі зору науковців та практиків. Ідеї, погляди та методологія Золтана Кодая мають особливе значення та використаються на практиці задля удосконалення системи музичного виховання Угорщини й мають практичне значення для вітчизняної системи освіти.

Так, проблеми музичного виховання Золтан Кодай розглядав у контексті гармонійного виховання людини, в межах універсальної культури, яка згідно його твердження включає традиції, естетичні смаки та духовні цінності. На міркування діяча, кінцева мета музичного виховання – це занурення особистості у внутрішній світ музики та культури задля взаємного її проникнення в душу учня. Вихідним положенням педагогічної концепції З. Кодая стало переконання у тому, що основою національної культури виступає народна музика, а тому головну увагу варто приділяти ознайомленню зі скарбами народної пісні. У цьому З. Кодай співзвучний з М. Монтесорі, яка пропонувала використовувати дитячий фольклор. Зокрема З. Кодай розглядав народну пісню на кшталт рідної музичної мови у дитячому віці. З цієї ж метою З. Кодай відібрав та систематизував низку методичних прийомів щодо організації

творчої діяльності дітей, а зокрема імпровізації, відтворення та сприймання музики задля їх гармонійного розвитку. У контексті означеного було виокремлено такі *види музичної діяльності*, як:

- використання співу як основного засобу ефективного розвитку музичних здібностей дітей та набуття ними музичної грамотності;
- імпровізування;
- засвоєння знань з історії музичного мистецтва.

Знайомство з музичним мистецтвом згідно концепції З. Кодая повинно відбуватись у декілька *етапів*, за певним алгоритмом: «підготовка-презентація-практика», а саме:

I етап – діти ознайомлюються з найпростішими інтервалами і ритмічними малюнками шляхом роботи з пісенним фольклором.

II етап – вивчають пісні, написані для дитячої аудиторії.

III етап – знайомство з творами видатних композиторів.

Загалом заохочення дітей до імпровізації ритмічних та мелодійних поспівок, імпровізації у заданій музичній формі, створення мелодійного або ритмічного остінато виступає ефективним методом музичного виховання особистості, збагачення її новим досвідом творчої діяльності, прищеплення культурних цінностей. Тобто навчання дітей музики має відбуватись від отримання несвідомого досвіду, переходу несвідомого у свідоме до закріплення матеріалу. Одноголосно з М. Монтесорі З. Кодай зауважує на потребі опори на принципи дитиноцентризму та природовідповідності (доступності сприйманню згідно вікових особливостей та можливостей). Так, до прикладу, ознайомлення з новими музичними поняттями, на його твердження, передбачає поступовий перехід від найбільш доступних, простих для сприймання дитиною до більш складних.

Аналіз педагогічної спадщини З. Кодая дозволяє виокремити *основні принципи* та положення його системи музичного виховання, що доцільно використовувати у сучасній освітній практиці розвитку творчої особистості. До них належать:

- прищеплення любові до музики, культури та мистецтва шляхом організації та проведення музичних занять;

- музична освіта – потреба кожної особистості (її повинні здобувати усі без винятку: і майбутні професіонали-музиканти, і аматори-відвідувачі концертів);

- набуття музичної грамотності – це шлях до розвитку здатності «чути те, що ви бачите у нотах, і бачити те, що ви чуєте»;

- здійснення музичної освіти з раннього віку («за дев'ять місяців до народження – в утробі матері»);

- систематичність, послідовність, поступовість занять музикою (на думку З. Кодая – щоденно);

- музична освіта має ґрунтуватися на співі (позитивно впливає на фізичний, соціальний, емоційний та інтелектуальний розвиток дитини, а

голос є найдоступнішим музичним інструментом для розвитку внутрішнього слуху);

- навчання музики має базуватися на рідній мові, музиці свого народу (народна пісня та дитяча музична гра – найбільш дієві та доцільні засоби музичного навчання та виховання, формування практичних умінь і навичок, розвитку творчої особистості);

- в основі навчання – якісна музика (ретельність у виборі музичного матеріалу).

Як бачимо, низка принципів З. Кодая співзвучні з педагогікою М. Монтесорі та доволі актуальні сьогодні. Головне, на думку педагога-музиканта – це залучення дитини до культури та мистецтва у ранньому віці, використання багатства рідної мови, фольклору, що своєю чергою сприяє мовленнєвому, психічному, інтелектуальному розвитку особистості.

Отже, розвиток творчої особистості, пошук її природних задатків та здібностей передбачають сьогодні використання традиційних та інноваційних підходів в освітній практиці, варіювання низки методів, прийомів та засобів, їх взаємодоповнення та здійснення міждисциплінарного підходу, особистісно-орієнтованого та індивідуалізованого навчання. У нагоді педагогам-практикам можуть стати музично-виховні концепції видатних новаторів М. Монтесорі та З. Кодая, як такі, що мають особливе значення у збагаченні дітей знаннями творчої спадщини рідного народу та його культури, формуванні їх практичних умінь і навичок, пошуку та розвитку природних задатків та творчих здібностей. Стрижневі принципи та ідеї М. Монтесорі та З. Кодая актуальні й досі, позаяк спрямовані на гармонійний розвиток особистості на засадах рідної мови, культури та мистецтва, сприяння самовдосконаленню та творчому розвитку особистості. Поряд із тим, слід виокремити їхні спільні та відмінні риси.

В основі педагогічної концепції З. Кодая – опора на фольклорні джерела, народну культуру (народну пісню із її ладовою та метро-ритмічною основою); організацію колективного музичного виховання та творчого розвитку на основі співацьких хорових традицій; виокремлення загальнокультурних цінностей та пріоритетів [1, с. 187]. Дана авторська методика музичного виховання може бути успішно використана на сучасному етапі формування творчої особистості. Однак практика показує, що у закладах освіти України сьогодні використовуються лише окремі її складові. Приміром, метод ладової сольмізації у дошкільних закладах освіти та початковій школі не використовується з огляду на вікові та психофізіологічні особливості здобувачів освіти (у дітей здебільшого розвинена мимовільна увага; вони краще засвоюють яскраву, не тривалу у часі інформацію; засвоюють доступні для емоційного сприймання образи). Відповідно, вихованці дитячих садків та початкових класів шкіл (за винятком спеціальних музичних шкіл, у яких проводяться підготовчі курси для обдарованих дітей дошкільного віку з яскраво вираженими музичними здібностями) зазвичай не вивчають назви нот та звуків, ладову систему мажору та мінору тощо.

Натомість світова освітня практика підтверджує широке використання елементів національної фольклорної спадщини як засадничих підвалин формування основ національної культури, музично-естетичних смаків та ідеалів, що сприяє розвитку музичних здібностей дошкільнят та дітей молодшого шкільного віку.

Відтак музичне виховання та навчання за системою М. Монтесорі відрізняється від традиційного та спрямоване на сприяння самонавчанню дітей, пізнанню ними світу звуків та музики, розвитку їх творчих здібностей. Ефективність використання даної музично-виховної концепції полягає у створенні відповідних умов реалізації творчого потенціалу здобувачів освіти. Практика доводить, що на теренах нашої країни педагогіка М. Монтесорі є популярною та окремі її елементи внесені до низки освітніх програм розвитку дітей дошкільного віку, затверджених та рекомендованих Міністерством освіти та науки України.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Гуманізація сучасної освітньої галузі, виокремлення її пріоритетів, акцентування уваги на особистісно-орієнтованому, дитиноцентричному підході до навчання і виховання особистості виступають філософським підґрунтям та превалюючими ідеями нової української школи. Втілення означених ідей у освітній практиці потребує аналізу сучасних реалій шкільного життя, визначення актуальних проблем освіти, вивчення й упровадження передового педагогічного досвіду. Практичне значення мають сьогодні педагогічні ідеї М. Монтесорі та З. Кодая, використання яких слугує підвищенню ефективності навчання, виховання та розвитку особистості, формуванню Людини нового тисячоліття – творчої, креативної, відповідальної та здатної здійснювати самостійно вибір, проектувати власну життєву й траєкторію свого розвитку. Цінність обох представлених музично-виховних концепцій новаторів полягає, з одного боку, у їх співзвучності з актуальними проблемами освіти, відповідності сучасним часовим вимогам щодо підготовки здобувачів освіти до самостійної життєдіяльності, набуття ними базових знань та формування практичних умінь і навичок й, а з іншого, – у створенні сприятливого розвивального освітнього середовища, за якого відбувається становлення творчої особистості. Використання творчої спадщини М. Монтесорі та З. Кодая дозволяє розширити спектр виховного впливу на особистість шляхом вирішення дидактичних та виховних завдань у доступній формі, підвищити пізнавальну та творчу її активність. Ці та інші аспекти доводять, що інноваційні підходи у організації навчання та виховання засобами мистецтва, запропоновані М. Монтесорі та З. Кодеєм, є актуальними та можуть бути використані в сучасній освітній практиці.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Білецька С. В. Дитиноцентризована педагогіка: теорія і практика західних країн: навч. посібник для студентів вищ. навч. закл. Харків: Факт, 2008. 255 с.

2. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М. Монтессорі: теорія і технологія. Київ: Слово, 2009. 304 с.
3. Завалко К. Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти: монографія. Друкарня «Черкаський ЦНП», 2013. 520 с.
4. Закон України «Про культуру». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
5. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посібник. К.: КНУКіМ, 2006. 188 с.
6. Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти. Наказ 12.05.2023 № 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-23#Text>
7. Хопта С.М. Педагогічні ідеї Марії Монтессорі в контексті сучасного освітнього простору. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 28. 2020. С. 48–52. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722906/1/10.pdf>

REFERENCES

1. Biletska, S. V. (2008). Dytynotsentrovana pedahohika: teoriia i praktyka zakhidnykh krain [Child-centered pedagogy: theory and practice in Western countries]: navch. posibnyk dlia studentiv vyshch. navch. zakl. Xarkiv: Fakt. 255 s. [in Ukrainian]
2. Dychkivska, I. M., Ponimanska, T. I. (2009). M. Montessori: teoriia i tekhnolohiia [M. Montessori: theory and technology]. Kyiv: Slovo. 304 s. [in Ukrainian]
3. Zavalko, K. (2013). Pedahohichna innovatyka v teorii ta praktytsi muzychnoi osvity [Pedagogical innovation in the theory and practice of music education]: monohrafiia. Drukarnia «Cherkaskyi TsNP». 520 s. [in Ukrainian]
4. Zakon Ukrainy «Pro kulturu» [Law of Ukraine "On Culture"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> [in Ukrainian]
5. Oleksiuk O. M. (2006). Muzychna pedahohika [Music pedagogy]: navch. posibnyk. K.: KNUKiM. 188 s. [in Ukrainian]
6. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok zdiisnennia innovatsiinoi diialnosti u sferi osvity (2023). [About the approval of the Regulations on the procedure for carrying out innovative activities in the field of education]. Nakaz 12.05.2023 № 552.

- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-23#Text> [in Ukrainian]
7. Khopa, S. M. (2020). Pedahohichni idei Marii Montessori v konteksti suchasnoho osvitnoho prostoru. *Innovatsiina pedahohika* [Pedagogical ideas of Maria Montessori in the context of daily light]. Vyp. 28. S. 48–52. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722906/1/10.pdf> [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

МАТВЕСВА Наталія Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси: навчання та виховання, розвиток дітей з особливими освітніми потребами.

КЛЕПАР Марія Василівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси: етнопедагогіка, фольклор, формування світоглядної позиції особистості.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

MATVEIEVA Nataliia Oleksiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University.

Scientific interests: education and upbringing, development of children with special educational needs.

KLEPAR Maria Vasylivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University.

Scientific interests: ethno pedagogy, folklore, philosophical positions.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2024 р.

УДК 378. 7. 373

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-213-52-56

МІРОШНІЧЕНКО Валентина Іванівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3931-0888>
e-mail: mvi_2016@ukr.net

ГРУБІ Тетяна Вікторівна –

кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8844-5842>
e-mail: bitavi_21@ukr.net

УРАХУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Статтю присвячено обґрунтуванню доцільності урахування принципу толерантності у формуванні громадянської компетентності студентів технічного коледжу. До засадничих принципів виховання громадянської компетентності автори відносять такі: дотримання законності; повага до прав і свобод людини; забезпечення конфіденційності; неупереджене ставлення до особистості, толерантність. У площині педагогічної науки толерантність означає вміння кращого розуміння власного «Я», середовища, налагодження контактів з іншими представниками соціуму, взаємодії на засадах довіри та поваги. Для цього важливим є позитивне сприйняття оточуючих, віра в можливість людей, в їх кращі риси. Як представники суспільства, громади, певного кола студенти технічного коледжу виявляють терплячість до оточення.

Автори аналізують різні тлумачення толерантності як принципу суспільного розвитку. Установлено чинники, що інколи перешкоджають студентам технічних коледжів, зокрема відсутність системності у підходах до виховання толерантності у контексті формування громадянської компетентності, недостатність методичних засобів для забезпечення процесу виховання толерантності у контексті формування громадянської компетентності студентів технічного коледжу.